

Eiland in een zee van tijd

Schiermonnikoogse maakt documentaire over Rottumeroog

Door: Linda Maters

"Eiland in een zee van tijd. Eigenlijk is dat een veel betere titel voor mijn film. Want die gaat over twee dingen. Hij gaat over een eiland, dat eeuwenlang door mensenwerk behouden bleef maar nu aan de zee wordt prijsgegeven. Maar hij gaat ook over de natuur en het verloop van de tijd. Tijd en natuur zijn van een andere dimensie. Zij zijn van alle tijden. Ik heb heel bewust het contrast tussen het tijdelijke en het eeuwige willen laten zien. Het hechten, willen vasthouden is het tijdelijke. Het loslaten en het prijsgeven aan de krachten van de tijd en de natuur zijn het eeuwige." Magda Augusteijn is opgegroeid op Schiermonnikoog en maakte een documentaire over Rottumeroog. Tijdens een winterse wandeling over De Balg op Schiermonnikoog vertelde ze over de achtergronden. "Terug aan de zee" is een portret van een verdwijnend eiland en haar 'bewoners'. Hoofdpersonages zijn: Simon van den Berg (Onderhoud Rijkswaterstaat), Dries & Anneke (Vogelwachters Staatsbosbeheer) en Hendrik Toxopeus (Ex-bewoner Rottum).

Foto: Carin Boerhof

"Het viel niet mee financiering voor mijn film te vinden. De omroepen wilden er niet echt aan. In eerste instantie riep de NCRV 'alweer die familie Toxopeus' en de IKON vond het wel 'absurd'. Maar ik wilde serieus genomen worden en vind dat je met dit verdwijnen niet de draak moet steken dus daar had ik geen zin in. Toen ben ik de bezoekers- en natuurcentra op de eilanden gaan bellen. Ik heb er bij verteld dat ik van Schiermonnikoog kom en dat hielp wel. Ze zegden toe de film te zullen gaan vertonen en schreven dat op in een fraaie brief. Die brieven heb ik samen met het scenario in een mooi mapje bij elkaar gestoken en daarmee ben ik de boer op gegaan. Hans Revier van de Waddenvereniging reageerde als eerste en zegde meteen financiële hulp toe. We zijn met draaien begonnen in februari 2000 en dat was voor we wisten of we de boel konden financieren. We hadden haast omdat Simon met pensioen zou gaan. De vergunning van het ministerie was er ook nog niet maar op basis van een informeel e-mailtje konden we aan de gang. Uiteindelijk hebben we voor de film zo'n dertigduizend gulden aan financiering bij elkaar gekregen. ik ben er gedurende 2,5 jaar mee bezig geweest en er zit 1 jaar werk in. Scenario en montage hebben het meeste tijd gekost.

Schepper

"De film is opgebouwd uit opnames van mensen op en rond Rottumeroog en uit opnames van de natuur Ik ben eigenlijk maar drie keer met de camera op Rottumeroog geweest. Ik heb er mensen van Rijkswaterstaat en van Staatsbosbeheer gefilmd. Van Rijkswaterstaat heb ik met Simon van den Berg gesproken. Hij wilde eerst niet, had eigenlijk wel genoeg van al die aandacht van de media. Het besluit om Rottumeroog aan zijn lot over te laten en zijn aanstaande pensionering heeft immers flink wat publiciteit los gemaakt. Maar dat ik zelf op Schiermonnikoog ben opgegroeid en dat het mij te doen was om de emotionele band die hij met zijn eiland had, hielp wel. Dat raakte bij hem een gevoelige snaar.

Simon zat al jaren op Rottumeroog. Eerst als gewone werkracht, daarna als ploegbaas, tenslotte als kok en als tipgever van de mensen aan de wal die plannen maakten achter hun bureaus. Hij beleefde het eiland als zijn eigen creatie en zat goed in zijn rol van schepper. Hij vertelde mij dat hij thuis bij zijn vrouw in Groningen meteen de tuin in dook om daar zijn scheppende arbeid voort te zetten. Hij bleef goed in de plooi, maar in de film kun je zien en horen dat hij het vreselijk vond dat het eiland verdwijnen gaat."

"Wie ik ook gefilmd heb zijn de twee vogelwachters, Anneke en Dries uit Alkmaar. Zij zitten 's zomers vier maanden lang op het eiland. Ze houden vogels en mensen in de gaten en geven af en toe een excursie. Hun taak bestaat voornamelijk uit observeren. De hele dag zitten ze met hun verrekijker de omgeving af te speuren. Ze hadden in die vier maanden twee belevenissen gehad die het vertellen waard waren. De ene ging over een omgekeerde sneeuwstorm van vogels die op de wieken gingen toen er een visarend aan kwam en de andere gebeurtenis was een pikzwarte storm die ze met een noodvaart vanuit de zee op zich af zagen komen. Bij Dries en Anneke voelde ik mij het meeste thuis. Zij laten de natuur op hun beloop, laten de dingen gewoon gebeuren. In de film zeggen ze dan ook dat ze er vrede mee hebben dat het eiland veranderen zal in een kale zandplaat."

Regels en vastigheid

"Van de mannen van Rijkswaterstaat begreep ik aanvankelijk helemaal niets. Voorheen was het hun taak het eiland te beschermen door verwaaiing van het duin tegen te gaan maar nu dat niet meer hoefde was er eigenlijk maar bar weinig te doen. Ik zag ze voornamelijk koffie drinken. Daarbij hielden ze zich strak aan de regels en de klok. Om acht uur aan de slag, ook al was er weinig of niets te doen, om elf uur aan de koffie, wat er ook gebeurde. Zo maakte ik mee dat ze aan de andere kant van het eiland met een weggezakte auto bezig waren toen ze opeens het werk neerlegden en dat hele eind terug kwamen voor de koffie van 11 uur. Als ze nog even hadden doorgewerkt hadden ze niet meer terug hoeven. Toen vond ik het belachelijk maar nu begrijp ik het beter. Ik denk dat je het leven in die eenzame stilte alleen volhoudt als je het bestaan inricht met regels en vastigheid. De vogelwachters leefden meer met het ritme van de natuur mee en hadden eigenlijk te weinig om handen. Na vier maanden wilden ze dan ook maar wat graag naar Alkmaar terug. Simon zat er veel langer en hield het goed vol. Mijn zusje Anneke, die zichzelf herkende in mijn aanpak van het onderwerp, typeerde het verschil tussen Simon en de vogelwachters heel goed. Ze zei: Dries en Anneke bekeken de vogels en Simon was er zelf eentje."

Lamsoorvelden

Mijn film gaat dus vooral over het eiland. Het eiland is de hoofdpersoon. Het eiland was ooit puur natuur en wordt daar nu aan teruggegeven. Vandaar de vele natuurshots. Jarenlang heb ik hier op Schiermonnikoog bij de vrijwilligerscentrale gewerkt en excursies gegeven. Dat heeft mijn passie voor de natuur verdiept. Ik heb bewust gekozen voor detailopnames. De meeste heb ik hier op en rond de Balg gemaakt. Je hebt hier net zo goed parse lamsoorvelden als op Rottumeroog. Het was soms wel een heel gedoe. Vooral de insecten maakten het me moeilijk. Ze wilden niet blijven zitten tot ik klaar was. Ook viel me op dat de zee telkens en overal anders klinkt. Ik heb voor de zekerheid een hele verzameling opnames van ruis en wind gemaakt. Als je het detail van zeer nabij filmt wordt het iets groots. Met afmetingen speel ik graag. Bovendien leent het detail zich goed voor symboliek. Zo zie je in de film hoe een

lieveheersbeestje tevergeefs probeert voor het opkomende water uit terug te zwemmen naar de vaste grond. Na het shot heb ik het gauw uit het water gevist en op mijn tas te drogen gezet. Dan is er een opname van een vogelveertje, dat even blijft steken achter een pol helmgras maar dan toch loskomt en wegdanst op de wind. Je kunt er van alles in zien. Voor mij betekent het vertrouwen op de goede afloop, op de loop der natuur, dat je de dingen kunt loslaten."

Angstdromen

"Vroeger was het grote water een terugkerend onderwerp in mijn angstdromen. ik droomde dat ik op een heel klein bootje het grote water moest oversteken en dat het omsloeg in de hoge diepe golven. Schiermonnikoog en Rottumeroog waren in de dertiende eeuw even groot en even bewoond. Dat het nu zo verschillend afloopt komt doordat beide eilanden anders beheerd werden. Rottumeroog was eigendom van een Ierse graaf die er een potje van gemaakt heeft. Hij wilde er heel romantisch een kasteel bouwen maar dat kreeg hij niet af en toen heeft hij de boel de boel gelaten. Op Schiermonnikoog waren de eilandbezitters veel beter voor hun eiland. Maar nog steeds moeten we op onze tellen passen. Als Rijkswaterstaat zou stoppen met planten en waken zou ook Schiermonnikoog tot zandplaat gereduceerd worden." "Het contrast, dat voor een andere belichting van het onderwerp zorgt, ligt bij de emoties die de teloorgang van het eiland te weeg brengt. De sterkste emotie ligt bij de enige zoon van de laatste eilandvoogd Jan Toxopeus. Die woonde daar met zijn gezin zomer en winter op het eiland. Dat was afzien. In de film heb ik oud materiaal gemonteerd waarop je onder meer kunt zien hoe de hele familie meehelpt om een sleepnet binnen te halen. Vis, konijnen, groente, alles moesten ze zelf verzorgen. Zoon Hendrik geloofde indertijd vast dat hij te zijner tijd zijn vader zou mogen opvolgen. Nu cirkelt hij met zijn zeilboot om het eiland van zijn jeugd heen maar weigert aan land te gaan, omdat hij het vertikt daar de benodigde vergunning voor aan te vragen."

Tragiek

"Tot nu toe was alle publiciteit rond Rottumeroog altijd geconcentreerd op het verlies van het eiland en stond vooral de familie Toxopeus centraal. De romantiek van het leven op een onbewoond eiland waar je eerder leert zwemmen dan fietsen spreekt tot de verbeelding. Voor de excursies van Staatsbosbeheer schrijven zich steevast drie-maal zoveel mensen in als er mee kunnen. Ze komen zelfs uit Limburg en boeken dan tevoren een kamer in Warffum. Mijn film gaat dus niet over de familie maar toch trekken de journalisten die me interviewen het gesprek vrijwel meteen naar de tragiek van Hendrik Toxopeus toe. Als eilandse wil ik het toch vooral over de loop der dingen hebben, over beweging, over dynamiek. Hier op De Balg vervaagt alles. Jij ziet in een hoopje zand rond een pluk biestarwegras het beginnetje van een duin maar ik zie er meteen een verdwijnen in, een hoopje zand dat weggeblazen zal worden. Mensen hechten aan een landschap, willen het vasthouden, terwijl het onherroepelijk verdwijnt, verandert. Ik houd van modder, van de rauwe kanten van het leven en de natuur Dat vind je ook terug in de muziekkeuze. De muziek zit er net tegenaan, is eigenlijk een beetje vals."

Onze wandeling terug naar de bewoonde wereld eindigt abrupt bij paal 11. Een brede geul houdt ons tegen. We bellen Otto Overdijk van Natuurmonumenten of hij ons met de terreinwagen op wil komen halen. 'Dat is goed', zegt hij, 'ik kom er aan.' We wachten aan de rand van het water. Magda stapt onderzoekend met één been op een drooggevalen eilandje in de geul. Ik zie haar in een mum van tijd scheef zakken. Met twee razendsnelle stapbewegingen weet ze zich nog net uit de greep van het drijfzand te bevrijden. 'Ongelofelijk', zeggen we tegen elkaar 's Avonds in de gelagkamer van hotel Van der Werff ronden we ons gesprek af

Stervensbegeleiding

"Wat Rottumeroog mij verteld heeft? Dat mensen die het eiland proberen te behouden door er voren in te maken en het met rijshout te beplanten het verwonden. Dat zie je goed op de beelden die ik vanuit de heli copter gemaakt heb. De natuur maakt prachtige structuren en daar snijdt zo'n rijshoutrichel dwars doorheen. 'Stervensbegeleiding,' zeiden ze bij RWS, maar ik vind het eigenlijk meer het onnodig verlengen van het lijden. Een zandplaat is veel natuurlijker. Kijk naar Rottumerplaat, dat groeit vanzelf aan." "Of ik zelf op een onbewoond eiland zou willen wonen? Dan denk ik meteen aan het experiment met Jan Wolkers en Godfried Bomans, begin jaren zeventig een week op Rottumerplaat gebivakkeerd hebben. Ik zou dat wel willen, ja. Ik zou een opschrijfboekje en een pen meenemen maar de camera thuis laten, bang dat ik teveel afgeleid zou worden door het foto's maken. Liefst eind september, ja. Dan zou ik de hele dag op mijn knieën liggen en de beestjes, toretjes, krabben bekijken. Ik zou alles wat er in me opkomt opschrijven en met waterverf aquarellen maken. Of zou ik misschien toch op 't laatst nog even gauw een camera in mijn tas stoppen? Als ik het over mocht doen, had ik graag langer met Simon van den Berg willen optrekken, met hem op het eiland willen overnachten met de camera er bij. Ook had ik graag winterbeelden op Rottumeroog zelf willen maken. Dan was de cirkel rond geweest, net als het eiland en de natuur zelf."

Naschrift: Simon van den Berg overleed mei vorig jaar. Zijn as wordt dit voorjaar over Rottumeroog uitgestrooid.

"Terug aan de zee", een documentaire van Magda Augusteijn over Rottumeroog, wordt deze zomer vertoond in de

Eiland in een zee van tijd

bezoekerscentra en natuurmusea in het waddengebied. De film "is een portret van een verdwijnend eiland en zijn bewoners en verkent de wisselwerking tussen natuur en mens", aldus de aankondiging bij de première in november van het afgelopen jaar op het IDFA-documentairefestival in Amsterdam.

Rottumeroog wordt teruggegeven aan de zee. Rijkswaterstaat heeft enige jaren geleden besloten, het onderhoud aan het eiland te staken. Daardoor krijgen wind en stroming vrij spel en zal het eiland, dat naar het oosten "wandelt", uiteindelijk verdwijnen in de Eemsmonding.

De film is gemaakt door Magda Augusteijn (30). Zij groeide op Schiermonnikoog op en studeerde vier jaar geleden af aan de kunstacademie Sint Joost in Breda. De film kwam tot stand door steun van onder meer de provincie Groningen, de gemeente Eemsmond, de Waddenvereniging en de stichting Vrienden van Rottumeroog en Rottumerplaat.

De film duurt 40 minuten en is te bestellen via de website van [Cooblae Films](#) of op tel. nr. 020-470 82 69 (kosten Euro 15,00).

*Bron:
Waddenbulletin
Jaargang 37, nummer 1
Februari 2002*